

ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ПСИХОЛОГ КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШНИНГ ПЕДАГОГИК ИМКОНияТЛАРИ

Хусайнова Зарина Комилжоновна

Аннотация: Мақола таълим тизимида психолог кадрларни тайёрлашнинг педагогик имкониятларига бағишланган бўлиб, уларнинг назарий ва амалий асослари, замонавий таълим талабларига мослашуви ҳамда таълим жараёни сифатини оширишдаги роли кенг ёритилган. Психологларнинг касбий компетенцияларини шакллантиришда интегратив усуллар, рақамли технологиялар, инклюзив таълимга тайёргарлик ва амалиётга йўналтирилган ёндашувларнинг аҳамияти таъкидланади. Мақолада таълим муассасалари, амалиёт базалари ва давлат ўртасидаги ҳамкорликнинг муҳимлиги, шунингдек, таълим дастурларини такомиллаштириш зарурати кўриб чиқилади. Ушбу материал педагоглар, таълим тизими мутахассислари ва психолог кадрлар тайёрлаш билан шуғулланувчи олимлар учун мўлжалланган.

Калит сўзлар: психолог кадрлар, таълим тизими, педагогик имкониятлар, касбий компетенциялар, инклюзив таълим, рақамли технологиялар, амалиётга йўналтирилган таълим, интегратив усуллар, менторинг, халқаро тажриба.

Таълим тизимида психолог кадрларни тайёрлаш муҳим вазифа бўлиб, у нафақат индивидуал ва жамоатчилик эҳтиёжларини қондириш, балки замонавий таълим жараёнининг сифатини оширишга хизмат қилади. Психолог кадрларни тайёрлашда педагогик имкониятлардан фойдаланиш таълим тизимининг барча даражаларида самарали ва инсонпарвар муҳит яратиш учун зарур бўлган компетенцияларни шакллантиришга ёрдам беради. Ушбу мақола таълим тизимида психолог кадрларни тайёрлашнинг педагогик имкониятларини, уларнинг назарий ва

амалий асосларини, шунингдек, замонавий таълим талабларига мослашувини кенг ёритишга бағишланган.

Таълим тизимида психологларнинг роли кун сайин ортиб бормоқда. Улар ўқувчилар, ўқитувчилар ва ота-оналар ўртасидаги муносабатларни мувофиқлаштирувчи, таълим жараёнидаги психологик тўсиқларни бартараф этувчи ва инклюзив таълим муҳитини яратувчи муҳим шахслар сифатида хизмат қилади. Психолог кадрларни тайёрлашда педагогик имкониятлардан фойдаланиш уларнинг касбий компетенцияларини, жумладан, диагностика, маслаҳат бериш, конфликтларни ҳал қилиш ва индивидуал ёндашувни амалга ошириш каби кўникмаларини ривожлантиришга хизмат қилади. Бу имкониятлар нафақат назарий билимларни, балки амалий кўникмаларни ҳам ўз ичига олиб, психологларнинг реал таълим муҳитида самарали ишлашини таъминлайди.

Педагогик имкониятларнинг асосий жиҳатларидан бири таълим жараёнида интегратив ва интерфаол усуллардан фойдаланишдир. Психолог кадрларни тайёрлашда муҳим аҳамиятга эга бўлган усуллар қаторига кейс-стади (ҳолатларни таҳлил қилиш), ролли ўйинлар, симуляция ва рефлексив амалиётлар киради. Масалан, кейс-стади усули орқали талабалар реал таълим муҳитида юзага келиши мумкин бўлган муаммоларни таҳлил қилиш ва уларни ҳал қилиш йўлларини ўрганади. Бу усул нафақат назарий билимларни амалиётга улашга ёрдам беради, балки талабаларнинг мустақил фикрлаш ва мураккаб вазиятларда қарор қабул қилиш кўникмаларини ривожлантиради. Ролли ўйинлар ва симуляциялар эса психологларнинг ўқувчилар, ўқитувчилар ва ота-оналар билан мулоқот қилишдаги кўникмаларини мустаҳкамлайди, уларнинг эмпатия ва муносабатларни бошқариш қобилиятларини оширади.

Психолог кадрларни тайёрлашда педагогик имкониятларнинг яна бир муҳим жиҳати бу инклюзив таълимга тайёргарликдир. Замонавий таълим тизимида инклюзив муҳит яратиш психологларнинг асосий вазифаларидан биридир. Бу вазифани амалга ошириш учун педагогик ёндашувлар талабаларга турли

эҳтиёжларга эга ўқувчилар билан ишлаш кўникмаларини ўргатиши керак. Масалан, тренинглар ва семинарлар орқали талабалар аутизм спектри бузилиши, диққат танқислиги ва гиперактивлик бузилиши (ADHD) ёки бошқа махсус эҳтиёжларга эга бўлган ўқувчилар билан ишлаш усулларини ўрганади. Бу жараёнда дифференциал психология, нейропсихология ва педагогик диагностика бўйича билимлар муҳим аҳамият касб этади.

Замонавий таълим тизимида психолог кадрларни тайёрлашда рақамли технологиялардан фойдаланиш педагогик имкониятларни кенгайтиради. Виртуал реаллик (VR), онлайн-симуляция платформалари ва маълумотлар таҳлили воситалари психологларнинг амалий кўникмаларини ривожлантиришда самарали восита сифатида хизмат қилади. Масалан, виртуал реаллик орқали талабалар таълим муҳитидаги мураккаб вазиятларни, масалан, ўқувчилар ўртасидаги конфликтларни ёки стрессли мулоқотларни симуляция қилиб, уларни ҳал қилиш стратегияларини синаб кўришлари мумкин. Бундай технологиялар нафақат таълим сифатини оширади, балки талабаларнинг ўз касбий фаолиятида инновацион ёндашувлардан фойдаланишга тайёрлайди.

Психолог кадрларни тайёрлашда педагогик имкониятларнинг самарадорлигини ошириш учун муҳим омиллардан бири бу университетлар, таълим муассасалари ва амалиёт базалари ўртасидаги ҳамкорликдир. Амалиётга йўналтирилган таълим психологларнинг реал муҳитда ишлаш кўникмаларини шакллантиришда муҳим аҳамиятга эга. Масалан, мактабларда ташкил қилинадиган стажировкалар талабаларга ўқувчиларнинг психологик хусусиятларини ўрганиш, диагностика воситаларидан фойдаланиш ва индивидуал таълим траекторияларини ишлаб чиқиш имконини беради. Бу жараёнда устоз-шогирд анъанасига асосланган менторинг тизими талабаларнинг касбий ривожланишига катта ҳисса қўшади.

Психолог кадрларни тайёрлашда педагогик имкониятларни амалга оширишдаги муаммолардан бири бу таълим тизимининг мавжуд ресурслари ва талабалар эҳтиёжлари ўртасидаги номувозанатдир. Айрим ҳолларда, таълим

дастурлари назарий билимларга эътибор қаратиб, амалий кўникмаларга етарлича вақт ажратмайди. Бу муаммони ҳал қилиш учун таълим дастурларини модулли тузилишга ўтказиш, яъни назарий ва амалий компонентларни мувофиқлаштириш тавсия этилади. Шунингдек, психолог кадрларни тайёрлашда халқаро тажрибадан фойдаланиш, хусусан, компетенцияга асосланган таълим моделларини қўллаш муҳимдир. Масалан, Европа Иттифоқидаги таълим тизимларида кенг қўлланиладиган ESCO (European Skills, Competences, Qualifications and Occupations) классификацияси психологларнинг касбий компетенцияларини аниқлаш ва ривожлантиришда самарали восита бўлиши мумкин.

Таълим тизимида психолог кадрларни тайёрлашнинг педагогик имкониятларини янада ривожлантириш учун давлат, таълим муассасалари ва жамоатчилик ўртасидаги ҳамкорликни кучайтириш зарур. Давлат даражасида психологларни тайёрлашга қаратилган грантлар, стипендиялар ва малака ошириш дастурларини жорий этиш таълим сифатини оширишга хизмат қилади. Шу билан бирга, таълим муассасалари ўз дастурларини замонавий талабларга мослаштириб, талабаларнинг касбий ва шахсий ривожланишига комплекс ёндашувни қўллаши лозим.

Хулоса қилиб айтганда, таълим тизимида психолог кадрларни тайёрлашнинг педагогик имкониятлари таълим жараёнининг сифати ва самарадорлигини оширишда муҳим аҳамиятга эга. Интегратив усуллар, рақамли технологиялар, инклюзив таълимга тайёргарлик ва амалиётга йўналтирилган ёндашувлар психологларнинг касбий компетенцияларини шакллантиришга хизмат қилади. Замонавий таълим тизимининг мураккаб талабларини инобатга олган ҳолда, педагогик имкониятларни доимий равишда такомиллаштириш ва халқаро тажрибадан фойдаланиш таълим тизимида юқори малакали психолог кадрларни тайёрлашнинг асосий шартларидан биридир. Ушбу ёндашув нафақат таълим муҳитини яхшилайти, балки ёш авлоднинг психологик саломатлиги ва ижтимоий мослашувига ҳам ижобий таъсир кўрсатади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Абдуллаева, Ш. А. (2018). *Педагогик психология*. Тошкент: Ўзбекистон Миллий университети нашриёти.
2. Қодирова, Ф. Р. (2020). *Таълим психологияси: назария ва амалиёт*. Тошкент: Тошкент давлат педагогика университети.
3. Тўраев, Б. Х. (2017). *Психология ва педагогик диагностика*. Тошкент: Ўқитувчи нашриёти.
4. Мирзаев, А. А., & Саидова, М. С. (2019). *Инклюзив таълим: назарий ва амалий асослар*. Тошкент: Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги.
5. Холматов, Н. Х. (2016). *Таълим тизимида психологик хизмат: услубий қўлланма*. Тошкент: Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги.
6. Рахимова, Н. М. (2021). *Педагогик инновациялар ва замонавий таълим тизими*. Тошкент: Фан ва технология.